

**# AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİNDE
SINIRLAMANIN DAR YORUMU İLKESİ**
(THE STRICT INTERPRETATION OF RESTRICTIONS IN THE EUROPEAN
CONVENTION ON HUMAN RIGHTS)

Dr. Ümit Kılınc * **

ÖZ

Hukukta kurallara istisna getiren hükümler genel olarak dar yoruma tabi tutulur. Bu durum « exceptio est strictissimae interpretationis » deyiminin hukuk alanında kabul edilmesinin bir sonucudur. Bu anlayışın bir sonucu olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sisteminde hak ve özgürlüklerin geniş yorumu kural ama bunları sınırlama nedenleri istisna kabul edildiği için, sınırlama nedenleri dar yorum metoduna tabi tutulmaktadır. Bu çalışmanın amacı, bu ilkenin uygulama alanını tespit ettikten sonra, AİHM'in hak ve özgürlüklere yapılan sınırlamaları dar yorum metoduna tabi tutarken hangi ölçütleri dikkate aldığıın araştırılması ve tartışılmasıdır.

***Anahtar Kelimeler:** , AİHM, Sınırlamaların dar yorumu, Askıya alınabilen haklar, Takdir yetkisi teorisi, Pozitif yükümlülük.*

ABSTRACT

In law, the provisions that make exception to the rules are generally subjected to a strict interpretation. This is the result of the adoption of the term « exceptio est strictissimae interpretationis » in the legal field. As a result of this understanding, the rights and freedoms are the rule in the European Convention on Human Rights whereas reasons for limiting them are the exception. As such, the reasons for restricting rights are subject to a strict interpretation method. After determining the application of this principle, the purpose of this study is to examine and discuss what criteria the ECtHR takes into account when subordinating the restrictions on rights and freedoms to the strict interpretation method.

Eserin Dergimize geliş tarihi: 17.04.2020. İlk hakem raporu tarihi: 20.04.2020. İkinci hakem raporu tarihi: 04.06.2020. Onaylanma tarihi: 04.06.2020.

* Strazburg Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi ve Strazburg Barosu üyesi.

** Yazarın ORCID belirleyicisi: 0000-0002-0868-0763.

Eserin Atf Şekli: Ümit Kılınc, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Sınırlamanın Dar Yorumu İlkesi”, YÜHFD, C.XVII, 2020/2, s.599-623.

Key Words: ECtHR, Strict interpretation of restrictions, Derogable rights, Theory of margin of appréciation, Positive obligation.

GİRİŞ

Gerek özel hukukta gerekse kamu hukukunda kurallara istisna getiren hükümler dar yoruma tabi tutulur. Bu durum «*exceptio est strictissimae interpretationis*» deyiminin hukukta kabul edilmesinin bir sonucudur¹. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi («*AİHS* veya «*Sözleşme*») ile düzenlenen hak ve özgürlükler kural, bunları sınırlama nedenleri ise istisna olarak kabul edilmektedir. Sözleşme’de düzenlenen sınırlamaların dar yorumlanması ilkesi² bu anlayışın bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, Sözleşme sisteminde hak ve özgürlükler kural gereği geniş yorumlanmalarına karşın³, bunları sınırlama nedenleri dar bir şekilde yorumlanmaktadır.

Sözleşmedeki haklar ve bunları sınırlama nedenleri, biri diğerini ortadan kaldıracak şekilde kullanılmamaktadır: sınırlamalar hakları ihlal etmemekte, tam tersine onları tamamlamaktadır. Nitekim Sözleşmeyi kaleme alanlar kurallarla birlikte istisnalarını da öngördüğü için, hakların ve sınırlama nedenlerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Sözleşme ile tanınan haklar kişisel haklardır ve bu hakların sınırlama nedenlerinin temelinde ise kamu yararı bulunmaktadır⁴. Bireyin hakları ile kamu yararı arasında yapılan denge işleminde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi («*AİHM*» veya «*Mahkeme*») dar yorum metodunu uygular⁵.

¹ TINÇ Mehmet, «*Règles, exceptions, paradigmes, transgressions et cohérence du droit*», Travaux & documents, Université de La Réunion, Faculté des lettres et des sciences humaines, 2012, s. 137 (bu makaleye bu internet adresinden ulaşılabilir : <https://hal.univ-reunion.fr/hal-01913325/document>. Son erişim tarihi : 6.4.2020.

² Bu ilke («*interprétation stricte des restrictions/strict interpretation of restrictions*») yabancı dilden «*sınırlamaların sıkı yorumlanması*» ilkesi olarak çevrilebilir. Ancak, bu şekilde yapılacak çeviri söz konusu ilkenin özünün anlaşılmasına neden olabilir. Bu nedenle yazar, bu ilke için sınırlamanın dar yorumlanması ifadesini tercih etmektedir.

³ Örnek olarak AİHM, Sözleşme’nin 6. maddesi ile koruma altına alınan adil yargılanma hakkının dar yorumlanmasının mümkün olmadığını belirtmiştir (*Perez/Fransa*, 12 Şubat 2004 tarihli karar, n° 47287/99, § 64). Bu çalışmada kullanılan tüm AİHM kararlarına, Mahkeme’nin resmi internet sitesi üzerinden erişilmiştir (www.echr.coe.int).

⁴ Aynı şekilde bkz., TINÇ, s. 133 ve s. 139.

⁵ Yargıç Loucaides *Amihalachioaie/Moldova* kararındaki (20 Nisan 2004 tarihli karar, no 60115/00) karşı oy yazısında, Sözleşme ile tanınan haklara getirilen sınırlamaların dar ve sıkı bir şekilde yorumlanması ilkesinin tamamen yerleşmiş bir ilke olduğunu belirtmektedir.

Sözleşme'deki haklara getirilen sınırlamaların dar yorumu ile ceza hukukunda var olan ceza yasalarının dar yorumu ilkesi birbirinden tamamen farklıdır. Her iki ilkenin amacının kişilerin hak ve özgürlüklerinin geniş bir şekilde yorumlanması olduğu doğrudur. Aynı şekilde Sözleşme'nin 7. maddesi ile ilgili davalarda AİHM'in, ceza yasalarının dar yorumlanması ilkesini kabul ettiği ve uyguladığı tartışmasızdır⁶. Ancak ceza yasalarının dar yorumlanması ilkesi sadece ceza hukuku alanında geçerli olup, yasallık ilkesi ve kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkeleriyle sıkı sıkıya bağlıdır⁷. Buna karşın, haklara getirilen sınırlamaların dar yorumunu sadece ceza davalarıyla sınırlayamayız: medeni hukuk ve idare hukuku davalarında ihlal edildiği iddia edilen haklara getirilen sınırlamalar da bu kapsamda değerlendirilmektedir⁸.

Sözleşme sisteminde sınırlamaların dar yorumlanması ilkesi doğal olarak sınırlamaya tabi olan haklar için geçerlidir⁹. Sözleşme'nin işkence ve her türlü kötü muamaleyi yasaklayan 3. maddesi, kölelik ve zorla çalıştırmayı yasaklayan 4. maddesi ve kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesini düzenleyen 7. maddesi mutlak haklar kapsamında oldukları için sınırlama konusu olamazlar. Buna karşın, Sözleşme metninde açıkça düzenlenmeyen ama içtihatlarla geliştirilen haklar da¹⁰ sınırlanabildikleri için, sınırlama

⁶ TOUILLER Marc, « L'interprétation stricte de la loi pénale et l'article 7 de la Convention européenne des droits de l'Homme », *RDLF*, 2014, n°08 (makaleye bu internet adresinden ulaşılabilir : <http://www.revuedlf.com/cedh/linterpretation-strictede-la-loi-penale-et-larticle-7-de-la-cedh-article/#return-note-4959-6>. Son erişim tarihi : 6.4.2020. Bkz ayrıca, RENUCCI Jean-François, **Introduction générale à la Convention européenne des Droits de l'Homme**, Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2005, ss. 73-74.

⁷ Fransanın Yeni Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 111-4 maddesine göre « [c]eza yasası dar bir şekilde yorumlanır ». Fransa Anayasa Konseyi daha da ileri giderek ceza yasalarının dar yorumlanması ilkesinin anayasal bir ilke olduğunun altını çizmiştir (Fransa Anayasa Konseyi, 16 Temmuz 1996 tarihli karar, no 96-377, § 11 ve 5 Mayıs 1998 tarihli karar, no 98-399, § 8).

⁸ Örnek olarak, birçok hukuk davasında ve idari davada Sözleşme'nin 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13 ve 14. maddeleri ile Ek 1 nolu Protokolün 1. maddesi uygulanmaktadır.

⁹ Sınırlamaların dar yorumu metodu Avrupa Birliği Adalet Divanı (« ABAD ») tarafından da uygulanan bir kuraldır (TINÇ, s. 138. Örnek olarak, serbest dolaşım hakkının sınırlama nedeni olarak kabul edilen kamu düzeni kavramı ABAD tarafından dar yorumlanmaktadır. Lüksemburg Mahkemesine göre, Avrupa Birliği Hukuku kapsamında ve özellikle temel bir hak olan işçilerin serbest dolaşım hakkının sınırlanma nedeni olan kamu düzeni kavramının dar bir şekilde anlaşılması gerekmektedir (ABAD, *Bouchereau*, 27 Ekim 1977 tarihli karar, no 30/77, §§ 33-35). Daha güncel bir karar için bkz., *Funke Medien NRW GmbH*, 29 Temmuz 2019 tarihli karar, no C-469/17).

¹⁰ Sözleşme'nin 6. maddesinde açıkça düzenlenmeyen ama mahkeme hakkı kapsamında değerlendirilen mahkemeye erişim hakkı bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir. Bu hak ile *YUHFD Vol. XVII No.2 (2020)*

nedenleri dar bir yoruma tabi tutulmaktadır¹¹. Aynı şekilde, Sözleşme’de düzenlenen ve madde metninde herhangi bir sınırlama nedeninin yer almadığı ama sınırlanabilen haklar da dar yorum metoduna tabi tutulabilmektedir¹².

Bu çalışmanın amacı, Mahkeme’nin hak ve özgürlüklere yapılan sınırlamaları dar yorum metoduna tabi tutarken hangi ölçütleri dikkate aldığına araştırılmasıdır. Bu konuda Mahkeme’nin iki ölçütü göz önünde bulundurduğunu ve bu ölçütlerden hareketle, yorumun dar veya geniş olma derecesinin değişebileceğini gözlemlemek mümkündür: ilk olarak dar yorum metodunun uygulanması hak ve özgürlüğün niteliğine (I), ikinci olarak, ise sınırlamanın nedenlerinin niteliğine göre değişmektedir (II).

I. DAR YORUM METODUNDA HAK VE ÖZGÜRLÜĞÜN NİTELİĞİ

AİHM’in dar yorum metodunu uygularken gözönüne aldığı ilk ölçüt, Sözleşme ile korunan hak ve özgürlüğün niteliğidir. Bu konuda Mahkeme, doktrinden farklı olarak¹³, Sözleşme ile korunan haklar konusunda bir hiyerarşi olduğu fikrini reddetmektedir. Ancak, AİHM askıya alınabilir hak ve özgürlükler (A) ile askıya alınamayacak hak ve özgürlükler arasında (B) bir ayırım yapma yoluna gitmekte ve askıya alınamayan haklara getirilen sınırlamaları daha dar yorumlamaktadır.

ilgili ilke kararı için, bkz., AİHM, *Golder/Birleşik Krallık*, 21 Şubat 1975 tarihli karar, no 4451/70.

¹¹ AİHM ayrıca, Sözleşme’de düzenlenen hak ve özgürlüklerden faydalanmak için öngörülen iç hukuk yollarının tüketilmesi kriterinin de yumuşak ve geniş bir şekilde yorumlanması gerektiğini belirtmektedir. Bu konudaki ilke kararı için, bkz., AİHM, *Akdıvar ve diğeri/Türkiye*, 16 Eylül 1996 tarihli karar, no 21893/93, § 69.

¹² Sözleşme’nin 12. maddesinde düzenlenen evlenme hakkı bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir. Bu maddeye göre, « [E]vlenme çağına gelen her erkek ve kadın, bu hakkın kullanımını düzenleyen ulusal yasalara uygun olarak evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir ». Dikkate edilecek olursa, madde metninde herhangi bir sınırlamadan bahsedilmemektedir. Ancak AİHM içtihatlarında, bu hakkın orantılılık ilkesine uygun bir şekilde sınırlanabileceğini belirtmektedir. Bu hak ile ilgili ilke kararı için, bkz., AİHM, *Frasik/Polonya*, 5 Ocak 2010 tarihli karar, no 22933/02. Aynı şekilde 1 nolu Protokol’ün 3. maddesi ile korunan seçme ve seçilme hakkı bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir. Bu konuda bkz., *Matthews/Birleşik Krallık*, 18 Şubat 1999 tarihli karar, no 24833/94.

¹³ DUCOULOMBIER Peggy, *Les conflits de droits fondamentaux devant la Cour européenne des droits de l’Homme*, Kamu hukuku Doktora Tezi, Strasbourg Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2008, s. 336.

YÜHFD Cilt: XVII Sayı:2 (2020)

A. ASKIYA ALINAMAYAN HAKLARIN SINIRLANMA NEDENLERİNE DAR YORUM METODUNUN UYGULANMASI

Sözleşme sisteminde askıya alınabilen haklar ile mutlak haklar aynı anlama gelmemektedir. Sözleşme'nin 15. maddesine göre¹⁴; savaş ve sıkıyönetim halinde yaşam hakkının korunduğu 2. madde, işkence ve kötü muamelenin yasaklandığı 3. madde, kölelik ve zorla çalıştırma yasağının düzenlediği 4. madde ile kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesinin düzenlendiği 7. madde hiçbir şekilde askıya alınamamaktadır. Ayrıca, aynı suçtan iki defa yargılanamama ve cezalandırılmama hakkının düzenlendiği Sözleşmeye Ek 7 Nolu Protokolün 4. maddesi de Sözleşme'nin 15. maddesine göre askıya alınamayacak haklar arasında sayılmaktadır.

Ancak yukarıda açıklandığı üzere, Sözleşme'nin 3, 4 ve 7. maddelerindeki haklar sınırlamaya tabii olmayan mutlak haklar olduğu için dar yorum metoduna konu olamazlar. Buna karşın, Sözleşme'nin yaşam hakkını düzenleyen 2. maddesi ile aynı suçtan iki defa yargılanamama ve cezalandırılmama hakkının düzenlendiği Sözleşmeye Ek 7 Nolu Protokol'ün 4. maddesi askıya alınabilen haklar olsa da mutlak haklar kapsamında olmadıkları için sınırlanabilmektedir ve sınırlama nedenleri dar yorum metoduna tabi tutulabilmektedir.

Yaşam hakkı konusunda Sözleşmenin 2. maddesinin 2. fıkrası açıkça, yaşam hakkına yapılan müdahalelerin « mutlak anlamda gerekli » olanı aşmayacak bir güç kullanımını sonucunda meydana gelmesi halinde Sözleşme'ye uygun olacağı belirtilmektedir. Bu güç kullanımı üç durumda söz konusu olabilmektedir: « a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması; b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulan bir kişinin kaçmasının önlenmesi; c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması ».

Bu sınırlamaların dar yorumu ile ilgili olarak AİHM, bu hakkın temel bir hak olması nedeniyle, ölüm olayının meydana gelme şartlarının dar yorum metoduyla incelenmesi gerektiğini belirtmektedir: « yaşam hakkı temel bir

¹⁴ Sözleşme'nin 15. maddesi savaş ve olağanüstü durumlarında hangi hakların hangi şartlarda askıya alınacağını düzenlemektedir. Buna göre: « 1. Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, durumun kesinlikle gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla, bu Sözleşme'de öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir. 2. Yukarıdaki hüküm, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında 2. maddeye, 3. ve 4. maddeler (fıkra 1) ile 7. maddeye aykırı tedbirlere cevaz vermez. (...) ».

hak niteliğine sahip olduğu için, meşru bir şekilde öldürme eyleminin meydana geldiği şartlar dar bir yoruma tabidir»¹⁵. Ayrıca Mahkeme'ye göre, yaşam hakkına yapılan müdahaleler çok istisnai durumlarda Sözleşme'ye uygun olabilmektedir zira güç kullanımının meşru olarak kabul edilebilmesi için, öldürme olayına karışan kişinin veya 3. kişilerin yaşamına veya vücut bütünlüklerine yapılan saldırıların yakın ve gerçek olması hususunun hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya konulması gerekmektedir¹⁶.

Sözleşme'nin 2. maddesinde belirtilen güç kullanımının « mutlak anlamda gerekli » olması gerekmektedir. Mahkeme bu gereklilik kavramının Sözleşme'nin 8. 9. 10 ve 11. maddelerinde belirtilen « demokratik toplumda gereklilik » kavramına oranla daha sıkı ve dar bir şekilde yorumlanması gerektiğinin altını çizmektedir. Ayrıca, ölüme neden olan güç kullanımının mutlak anlamda gerekli olmasının yanında « mutlak anlamda orantılı » olması da gerekmektedir. Buradaki orantılılık incelemesi de Sözleşme'nin 8. 9. 10 ve 11. maddeleri ile ilgili davalarda yapılan orantılılık incelemesinden daha dar ve sıkı bir şekilde uygulanmaktadır¹⁷.

Aynı durum, Sözleşmeye Ek 7 Nolu Protokol'ün 4. maddesi için de geçerlidir. Bu maddenin ilk fıkrası aynı suçtan iki defa yargılanamama ve cezalandırılmama hakkını düzenlemektedir. İkinci fıkra ise, ilk fıkranın « yeni veya yakın zamanda ortaya çıkarılan delillerin veya önceki muamelelerde davanın sonucunu etkileyebilecek esaslı bir kusurun varlığı durumunda, ilgili devletin ceza yargılaması usulü ve yasasına uygun olarak davanın yeniden açılmasını » engellemediğini belirtmektedir. Dolayısıyla, ikinci fıkra birinci fıkrada belirtilen hakkın, davanın yeniden açılması şeklinde sınırlandırılmasına imkan vermekte ve dolayısıyla da yargılamanın yeniden yapılması bir sınırlama nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mahkeme, davanın yeniden açılmasının sıkı şartlara bağlandığını ve bu şartların dar biçimde yorumlanması gerektiğini belirtmektedir. Buna göre davanın yeniden açılması, ancak yeni veya yakın zamanda ortaya çıkarılan delillerin veya davanın sonucunu etkileyen esaslı bir kusurun varlığı halinde haklı görülebilir. AİHM, davanın yeniden açılması için bu iki şartın istisnai durumlar oluşturduğunu ve üst bir yargı organının uygulamadaki farklılıkları ortadan kaldırmak için yargılamayı yeniden yapmasının

¹⁵ Birçok karar arasından bkz., AİHM, *Andronicou ve Constantinou/Kıbrıs*, 9 Ekim 1997 tarihli karar, no 25052/94, § 171.

¹⁶ AİHM, *Giuliani ve Gaggio/İtalya*, 24 Mart 2011 tarihli karar, no 25458/02, § 189.

¹⁷ Bu konudaki ilke kararı için, bkz., AİHM, *McCann ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 27 Eylül 1995 tarihli karar, no 18984/91, § 149.

Sözleşmeye Ek 7 Nolu Protokol'ün 4. maddesine aykırı olduğunu belirtmektedir¹⁸.

Sözleşme sisteminde askıya alınamayacak haklar diğer haklara oranla daha geniş bir korumadan faydalanmaktadır. Zira bu hakların Avrupa Konseyi'nin kurulmasının temelinde yatan değerlerden olduğu kabul edilmektedir¹⁹. Dolayısıyla bu haklara getirilen sınırlamalar dar yorum metoduna tabidir. Ancak bu durum, sınırlanabilen ve askıya alınabilen haklara getirilen sınırlamaların dar yorum yöntemine tabi tutulmasını engellememektedir. Tam tersine sınırlamanın dar yorumu metodunu, Sözleşme'nin 5. maddesi ile 8 ve 11. maddeleri arasında öngörülen haklar ile ilgili davalarda da bariz bir şekilde görmek mümkündür.

B. ASKIYA ALINABİLEN HAKLARIN SINIRLANMA NEDENLERİNE DAR YORUM METODUNUN UYGULANMASI

Sözleşme'nin askıya alınabilen ve sınırlanabilen haklardan kişi özgürlüğü ve güvenliğini hakkını düzenleyen 5. maddesinde öngörülen sınırlama nedenleri dar yorum metoduna tabi tutulmaktadır. Bu bağlamda bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen ve kişinin hürriyetinden mahrum bırakılmasına imkan veren altı neden²⁰ dar bir şekilde yorumlanmaktadır. Bu dar yorum metodu belirtilen nedenler dışında kişinin hürriyetinden mahrum bırakılmasına engel olmasının yanında, bu nedenlerin geniş bir şekilde yorumlanarak kişinin keyfi bir şekilde hürriyetinden mahrum bırakılmasının da önüne geçmektedir²¹.

Mahkemeye göre, bu maddede belirtilen hürriyeti sınırlama nedenleri, Sözleşme'nin 8, 9, 10 ve 11. maddelerinin 2. fıkralarında belirtilen geniş sınırlama nedenlerinden farklıdır. Başka bir deyişle, kişi hürriyeti için öngörülen sınırlama nedenleri, özel hayat ve aile hayatı, din ve vicdan

¹⁸ AİHM, *Mihalache/Romanya*, 8 Temmuz 2019 tarihli karar, no 54012/10, §§ 130-139.

¹⁹ Örnek olarak bkz., AİHM, *Makaratsiz/Yunanistan*, 20 Aralık 2004 tarihli karar, no 50385/99, § 56.

²⁰ Bkz. Sözleşme'nin 5/1 a ve f bentlerinde belirtilen nedenler.

²¹ Bu konuda önemli kararlar şunlardır : AİHM, *De Wilde, Ooms ve Versyp/Belçika*, 18 Haziran 1971 tarihli karar, no 2832/66, 2835/66, 2899/66, § 68; *Winterwerp/Hollanda*, 24 Ekim 1979 tarihli karar, no 6301/73, § 37; *Guzzardi/İtalya*, 6 Kasım 1980 tarihli karar, no 7367/76, § 98; *Witold Litwa/Polonya*, 4 Nisan 2000 tarihli karar, no 26629/95, § 59; *A. ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 19 Şubat 2009 tarihli karar, no 3455/05, § 171; *Velinov/Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya*, 19 Eylül 2013 tarihli karar, no 16880/08, § 49 ve *S. V. ve A./Danimarka*, 22 Ekim 2018 tarihli karar, no 35553/12, 36678/12 ve 36711/12, § 73.

özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve toplanma ile örgütlenme özgürlüğü hakları için öngörülen sınırlama nedenlerine göre daha dar yorumlanmaktadır²².

Sözleşme'nin 8. maddesi ile ilgili davalarda da Mahkeme açıkça, sınırlamaların dar yorum metoduna tabi olduğunu belirtmektedir²³. Aynı tespiti Sözleşme'nin 9. maddesi için de yapmak mümkündür²⁴. Ancak bu iki madde ile ilgili davalarda dar yorum ilkesi çok detaylı bir şekilde işlenmemiştir. Zira Mahkeme, bu davalarda dar yorum metodunun uygulandığını belirtmekle yetinmiştir. Buna karşın dar yorum metodunun, Sözleşme'nin ifade özgürlüğünün korunduğu 10. maddesi ile toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkının korunduğu 11. maddesi ile ilgili davalarda sürekli bir şekilde uygulandığını söylemek mümkündür.

Sözleşme'nin 10. maddesi ile ilgili olarak içtihatlarında Mahkeme, basın²⁵, sanat²⁶ ve politika²⁷ konularında kullanılan ifadelerin, normal sıradan vatandaşın ifadelerine veya ticari konularda kullanılan ifadelere oranla daha geniş bir korumadan faydalandığını belirtmektedir²⁸. Strazburg yargı organı burada, toplum ve kamu yararını ilgilendiren konularda ifade özgürlüğüne yapılan sınırlamaları daha dar bir şekilde yorumlamaktadır²⁹.

²² AİHM, *Buzadji/Moldova Cumhuriyeti*, 5 Temmuz 2016 tarihli karar, no 23755/07, § 84.

²³ Bkz. özellikle AİHM, *Klass ve diğerleri/Almanya*, 6 Eylül 1978 tarihli karar, no 5029/71, § 42; *Rotaru/Romanya*, 5 Nisan 2000 tarihli karar, no 28341/95, § 47; ve *Funke/Fransa*, 25 Şubat 1992 tarihli karar, no 10828/84, § 55.

²⁴ AİHM, *Svyato-Mykhaylivska Parafiya/Ukrayna*, 14 Haziran 2007 tarihli karar, no 77703/01, § 132 ve *Nolan ve K./Rusya*, 12 Şubat 2009 tarihli karar, no 2512/04, § 73.

²⁵ Örnek olarak bkz., AİHM, *Observer ve Guardian/Birleşik Krallık*, 26 Kasım 1991 tarihli karar, no 13585/88.

²⁶ Türkiye ile ilgili olması açısından, bkz., AİHM, *Karataş/Türkiye*, 8 Temmuz 1999 tarihli karar, no 23168/94 ve *Alinak/Türkiye*, 29 Mart 2005 tarihli karar, no 40287/98.

²⁷ Mahkemenin politik tartışmalar konusundaki başlıca ilke kararları şunlardır : AİHM, *Lingens/Avusturya*, 8 Temmuz 1986 tarihli karar, no 9815/82 ; *Incal/Türkiye*, 9 Haziran 1998 tarihli karar, no 22678/93 ; *Jerusalem/Avusturya*, 27 Şubat 2001 tarihli karar, no 26958/95 ve *Jersild/Danimarka*, 23 Eylül 1994 tarihli karar, no 15890/89.

²⁸ Hatta bazı yazarlar daha da ileri giderek bu konuda Mahkemenin bir hiyerarşi oluşturduğunu, basın ve politik konulardaki ifade özgürlüğünün, ticari ve idari konulardaki ifade özgürlüğüne oranla daha üstün ve daha geniş bir korumadan faydalandığını öne sürmüşlerdir (VOYATZIS Panoyatis, **La Cour européenne des droits de l'homme et la liberté d'expression**, Kamu hukuku Doktora tezi, Paris Üniversitesi I - Panthéon Sorbonne, 1999, ss. 127-166).

²⁹ KILINÇ Ümit, **La liberté d'expression en Turquie à l'épreuve de la Convention européenne des droits de l'Homme**, Uluslararası Kamu Hukuku Doktora Tezi, Strasbourg Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2009, ss. 59-90 (politikacıların ifade özgürlüğü), ss. 104-106 (sanatçıların ifade özgürlüğü), ss. 117-146 (basın özgürlüğü) ve s. 135.

Basının ifade özgürlüğü konusunda, her ne kadar 10. madde metninde açıkça basın özgürlüğüne değinilmiyorsa da bu durum basın mensuplarının ifade özgürlüğünden faydalanmayacağı anlamına gelmemektedir. Tam tersine Mahkeme, basına demokratik toplumda ve hukuk devletinde kendine yükletilen « bekçi köpeği »³⁰ rolünü oynayabilmesi için gazetecilerin geniş bir korumadan faydalanması gerektiğini belirtmektedir. Klasik *Handyside* kararında belirtilen ilkelerden faydalanması bir yana³¹ basın, « kamu yararını ilgilendiren konularla ve politik arenada tartışılan sorunlarla ilgili fikir ve düşünceleri yayma görevini görmektedir »³². Bu şekilde, basın özgürlüğü ülkeyi yönetenlerin davranışlarını ve fikirlerini öğrenmek için en iyi yöntemlerden biri olarak kalır³³. Dolayısıyla basın özgürlüğüne ilişkin davalarda sınırlama nedenlerinin dar yorum metoduna tabi tutulması, bu özgürlüğün Sözleşme sistemi içinde gördüğü değer ve demokratik toplumda oynadığı rol ile açıklanabilir³⁴.

Basın özgürlüğü konusundaki dar yorum ilkesini Mahkeme'den önce Eski İnsan Hakları Komisyonu uygulamıştır. Komisyon, basın özgürlüğü konusunda ilke kararlarında olan *Sunday Times* davasında hazırladığı raporda, Sözleşme'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen sınırlama nedenlerinin, evrensel olarak kabul edilen kural gereği dar bir şekilde yorumlanması gerektiğinin altını çizmiştir. Eski Komisyon ayrıca, dar yorum ilkesinin iki anlama geldiğini belirtmiştir: Bunlardan ilki, ifade özgürlüğünün Sözleşme'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen sınırlama nedenlerinin dışında başka bir nedenle sınırlanmasını engellemek; ikincisi,

³⁰ Örnek olarak, bkz., *Sunday Times/Birleşik Krallık (no 2)*, 26 Kasım 1991 tarihli karar, no 13166/87, § 50.

³¹ « İfade özgürlüğü demokratik toplumun temelini oluşturan ana unsurlardan birini ve toplumun ilerlemesi ve bireyin gelişmesi için gerekli temel şartlardan birini oluşturmaktadır. 10. maddenin 2. paragrafı saklı tutulmak üzere, ifade özgürlüğü sadece toplum tarafından kabul gören veya zararsız veya ilgisiz kabul edilen « bilgi » ve « fikirler » için değil, incitici, şoke edici ya da endişelendirici bilgi ve düşünceler için de geçerlidir: bu durum yokluğu halinde « demokratik bir toplumdan » söz edemeyeceğimiz çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin bir gereğidir. 10. maddede güvence altına alınan bu hak, bazı istisnalara tabi ise de, bu istisnaların dar yorumlanması ve bu hakkın sınırlandırılmasının ikna edici olması gerekir » AİHM, *Handyside/Birleşik Krallık*, 7 Aralık 1976 tarihli karar, no 5493/72, § 49 ve *Sunday Times/Birleşik Krallık*, 26 Nisan 1979 tarihli karar, n° 6538/74, § 65.

³² AİHM, *Lingens/Avusturya*, 8 Temmuz 1986 tarihli karar, no 9815/82, § 41.

³³ İbidem, § 42.

³⁴ AİHM'e göre, basın özgürlüğü hakkı belli bir oranda abartma ve provake etme hakkını da kapsamaktadır (*Prager ve Oberschlick/Avusturya*, 26 Nisan 1995 tarihli karar, no 15974/90, § 38).

sınırlama nedenlerinin olağan anlamlarını aşacak şekilde yorumlanmasını yasaklamaktır³⁵.

Dar yorum metodunun yoğun olarak uygulandığı bir başka alan politikacıların ifade özgürlüğüdür. Bu konuda Mahkeme *Castells* kararında, herkes için değerli olan ifade özgürlüğünün özellikle halk tarafından seçilen kişiler için büyük bir önem arzettiğini, zira seçilmişlerin seçmenlerin kaygılarını dile getirme ve çıkarlarını savunma amacıyla olduklarını belirtmektedir. Bu nedenle, bir seçilmişin ifade özgürlüğüne getirilen sınırlamaların sıkı bir kontrole tabi tutulması gerekmektedir³⁶. Bu sıkı kontrol beraberinde sınırlama nedenlerinin dar yorumunu getirmektedir.

Politikacıların ve politik ifade özgürlüğünün sınırlanma nedenlerine dar yorum metodunun uygulanmasının temelinde yatan nedeni AİHM şu şekilde açıklamaktadır: « *Sözleşme'nin 10 § 2 maddesi politik konusmalara ve toplumun genel sorunlarını ilgilendiren tartışmalara getirilen sınırlamalara çok az yer vermektedir* »³⁷ zira « *demokrasi ve politik tartışma özgürlüğü genel sorunlar konusunda toplumun bilgilendirilmesini zorunlu kılar* »³⁸. Dolayısıyla Mahkeme, politik tartışmalar ile demokrasi arasında bir bağ kurarak, politik tartışmalara yapılan sınırlamaların dar bir şekilde yorumlanması gerektiğini ifade etmektedir³⁹.

Buna karşın, kişisel ifade özgürlüğüne ile ticari reklam konularında yapılan sınırlamaların daha geniş yorumlandığını gözlemlemek mümkündür. Bunun nedeni kişisel ve ticari çıkarlar konusundaki ifadelerin, toplumun genel çıkarları ile ilgili olarak kullanılan ifadelere oranla daha dar bir korumadan faydalanmalarıdır. Bu dar koruma sınırlamanın geniş bir şekilde yorumlanması sonucunu doğurmaktadır. Bu konuda AİHM'in *Barthold*,

³⁵ AİHK, *Sunday Times/Birleşik Krallık*, 17 Mayıs 1977 tarihli rapor, n° 6538/74, § 194.

³⁶ AİHM, *Castells/İspanya*, 23 Nisan 1992 tarihli karar, no 11798/85, § 42.

³⁷ AİHM, *Nilsen ve Johnsen/Norveç*, 25 Kasım 1999 tarihli karar, no 23118/93, § 46.

³⁸ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Medyada politik tartışma özgürlüğü ile ilgili deklarasyon (*Déclaration sur la liberté du discours politique dans les médias*), 12 Şubat 2004 tarihli 872. dayılı delegeler toplantısında kabul edilmiştir (bu belgeye Bakanlar Komitesinin resmi internet sitesinden erişilebilir : https://www.ebu.ch/CMSimages/fr/leg_ref_coe_decl_political_debate_120204_fr_tcm7-11948.pdf. Son erişim tarihi : 9.4.2020).

³⁹ Basın mensupları ve politikacılar dışında, toplumun genel çıkarını ilgilendiren bir konuda kullanılan ifadelerle getirilen sınırlamalar da dar yorum metoduna tabii tutulmaktadır (örnek olarak, bkz., *Gündüz/Türkiye*, 4 Aralık 2003 tarihli karar, no 35071/97, § 43 ve *Giniewski/Fransa*, 31 Ocak 2006 tarihli karar, no 64016/00, § 51).

Markt intern Verlag GmbH ve Klaus Beermann ile Casado Coca kararları örnek olarak gösterilebilir⁴⁰.

Bu iki başlıca ölçütün yanında (kamu yararı ile kişisel yarar) Mahkeme, dar yorum metodunu uygularken kullanılan dili⁴¹ ve başvuruçunun toplumdaki yerini⁴² de gözönünde bulundurmaktadır. Ayrıca, bazı meslek gruplarının, mesela yazarların⁴³, akademisyenlerin⁴⁴, nadir de olsa devlet memurlarının⁴⁵ ve savunma hakkını kullanan sanıkların⁴⁶ ifade özgürlüğüne yapılan sınırlamalar dar yorum metoduna tabi tutulmaktadır.

Sözleşme'nin 10. maddesi gibi, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkının düzenlendiği 11. maddenin 2. paragrafında belirtilen sınırlama nedenleri de dar yorum metoduna tabii tutulmaktadır. Bu konuda AİHM defalarca, siyasi partiler ile ilgili davalarda kullanılan sınırlama nedenlerinin dar yorumlanması gerektiğini ve sadece zorunlu ve ikna edici nedenlere dayanılarak siyasi partilerin örgütlenme özgürlüğüne hakkına sınırlama getirilebileceğini belirtmektedir⁴⁷. Aynı durum derneklerin⁴⁸, sendikaların⁴⁹ ve vakıfların⁵⁰ örgütlenme özgürlüğü için de söz konusudur.

⁴⁰ AİHM, *Barthold/Almanya*, 25 Mart 1985 tarihli karar, no 8734/79, § 42 ; *Markt intern Verlag GmbH ve Klaus Beermann/Almanya*, 20 Kasım 1989 tarihli karar, no 10572/83, § 26 ve *Casado Coca/İspanya*, 24 Şubat 1994 tarihli karar, no 15450/89, §§ 35-37.

⁴¹ AİHM, *Soulas ve diğerleri/Fransa*, 10 Temmuz 2008 tarihli karar, no 15948/03, § 39.

⁴² AİHM, *Erbakan/Türkiye*, 6 Temmuz 2006 tarihli karar, no 59405/00.

⁴³ AİHM, *Yalçın Küçük/Türkiye*, 5 Aralık 2002 tarihli karar, no 28493/95.

⁴⁴ AİHM, *Başkaya ve Okçuoğlu/Türkiye*, 8 Temmuz 1999 tarihli karar, no 23536/94 ve 24408/94.

⁴⁵ AİHM, *Karademirci ve diğerleri/Türkiye*, 25 Ocak 2005 tarihli karar, no 37096/97 ve 37101/97 ve *Kayasu/Türkiye*, 13 Kasım 2008 tarihli karar, no 64119/00 ve 76292/01.

⁴⁶ AİHM, *Saday/Türkiye*, 30 Mart 2006 tarihli karar, no 32458/96.

⁴⁷ AİHM, *Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve diğerleri/Türkiye*, 30 Ocak 1998 tarihli karar, no 19392/92, § 46; *Sosyalist Parti ve diğerleri/Türkiye*, 25 Mayıs 1998 tarihli karar, no 21237/93, § 50; *Özgürlük de Demokrasi Partisi (ÖZDEP)/Türkiye*, 18 Aralık 1999 tarihli karar, no 23885/94, § 44; *Refah Partisi ve diğerleri/Türkiye*, 13 Şubat 2003 tarihli karar, no 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, § 100; *Parti populaire démocrate-chrétien/Moldova*, 16 Şubat 2006 tarihli karar, no 28793/02, § 68; *Türkiye Sosyalist Partisi/Türkiye*, 12 Kasım 2003 tarihli karar, no 26482/95, § 44; *Parti nationaliste basque – Organisation régionale d'Iparralde/Fransa*, 7 Temmuz 2007 tarihli karar, no 71251/01, § 46; *Herri Batasuna et Batasuna/İspanya*, 30 Haziran 2009 tarihli karar, no 25803/04 ve 25817/04, § 77 ve *Linkov/Cek Cumhuriyeti*, 7 Aralık 2006 tarihli karar, no 10504/03, § 31.

⁴⁸ AİHM, *Union nationale turque ve Kungyun/Bulgaristan*, 8 Haziran 2016 tarihli karar, no 4776/08, § 36; *Branche de Moscou de l'Armée du Salut/Rusya*, 5 Ekim 2010 tarihli karar, no 72881/01, § 62 ve § 76; *Magyar Keresztény Mennonita Egyház/Macaristan*, 8 Nisan 2014 tarihli karar, no 70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12 ve 56581/12, § 84; *Tebieti Mühafize Cemiyeti ve*

Mahkeme daha da ileri giderek, ulusal hukukta da sınırlamaların dar yorumlanması gerektiğini zorunlu kılmaktadır. *Tüm Haber Sen ve Çınar/Türkiye* davasında AİHM, ulusal yargı organları tarafından sendikaların örgütlenme özgürlüğüne yapılan sınırlamaların geniş bir şekilde yorumlanmasını devletin pozitif yükümlülüklerine aykırı bulmuş ve Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır⁵¹. Dolayısıyla sınırlamaların dar yorumu ilkesinin ulusal hukukta uygulanması devletin pozitif yükümlülüğünün bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dar yorum metodunun uygulanma biçimi aynı zamanda sınırlamanın nedenlerine göre değişmektedir. Başka bir deyişle, sınırlı sayıda sınırlama nedenine dar yorum metodunun uygulanmadığını gözlemek mümkündür.

II. DAR YORUM METODUNDA SINIRLAMA NEDENLERİNİN NİTELİĞİ

AİHM kamu yararına ve kişisel yarara yönelik sınırlama nedenleri arasında ayırım yapma yoluna giderek, kamu yararına yönelik sınırlama nedenlerini daha geniş yorumlamaktadır (A). Çoğu zaman bazı sınırlama nedenleri söz konusu olduğunda devletlere geniş taktir yetkisi tanınmakta ve bu şekilde dar yorum metodu uygulanmamaktadır (B).

Israfilov/Azerbeycan, 8 Ekim 2009 tarihli karar, no 37083/03, § 67; *Association de citoyens « Radko » ve Paunkovski/Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya*, 15 Ocak 2009 tarihli karar, no 74651/01, § 66; *Vona/Macaristan*, 9 Temmuz 2017 tarihli karar, no 35943/10, § 53; *Association Rhino/İsviçre*, 11 Ekim 2011 tarihli karar, no 48848/07, § 61 ve § 64; *Sidiropoulos ve diğerleri/Yunanistan*, 10 Temmuz 1998 tarihli karar, no 26695/95, § 38 ve § 40; *AGVPS-Bacău/Romanya*, 9 Kasım 2011 tarihli karar, no 19750/03, § 67; *Tourkiki Enosi Xanthis ve diğerleri/Yunanistan*, 27 Mart 2008 tarihli karar, no 26698/05, § 45; *Metodiev/Bulgaristan*, 16 Haziran 2017 tarihli karar, no 58088/08, § 35; *Bozgan/Romanya*, 11 Kasım 2007 tarihli karar, no 35097/02, § 20; *Emin ve diğerleri/Yunanistan*, 23 Temmuz 2008 tarihli karar, no 34144/05, § 24; *Altunkaynak/Türkiye*, 15 Ocak 2019 tarihli karar, no 12541/06, § 32; *Bekir-Ousta ve diğerleri/Yunanistan*, 11 Ekim 2007 tarihli karar, no 35151/05, § 38 ve *Genov/Bulgaristan*, 23 Mart 2017 tarihli karar, no 40524/08, § 36.

⁴⁹ AİHM, *Gorzelik ve diğerleri/Polonya*, 17 Şubat 2004 tarihli karar, no 44158/98, § 95; *Demir ve Baykara/Türkiye*, 12 Kasım 2011 tarihli karar, no 34503/97, § 97; *Junta Rectora Del Ertzainen Nazional Elkartasuna (ER.N.E.)/İspanya*, 21 Nisan 2015 tarihli karar, no 45892/09, § 30; *Doğan Altun/Türkiye*, 26 Mayıs 2015 tarihli karar, no 7152/08, § 26; *Adefdromil/Fransa*, 2 Ekim 2014 tarihli karar, no 32191/09, § 43; *Matelly/Fransa*, 2 Ekim 2014 tarihli karar, no 10609/10, § 57 ve *İsmail Gezer/Türkiye*, 24 Mart 2015 tarihli karar, no 36807/07, § 29.

⁵⁰ AİHM, *Fondation Mihr/Türkiye*, 5 Mayıs 2019 tarihli karar, no 10814/07, § 40 ve *Fondation Zehra ve diğerleri/Türkiye*, 10 Temmuz 2018 tarihli karar, no 51595/07, § 56.

⁵¹ AİHM, *Tüm Haber Sen ve Çınar/Türkiye*, 21 Şubat 2006 tarihli karar, no 28602/95, § 40. *YÜHFD Cilt: XVII Sayı:2 (2020)*

A. KAMU YARARINA YÖNELİK SINIRLAMA NEDENLERİNE DAR YORUM METODUNUN UYGULANMASI

Bilindiği üzere AİHM, Sözleşme'nin 8. ile 11. maddeleri arasında düzenlenen hakların ihlal edilip edilmediğini tespit etmek için üç aşamalı bir denetim yapmaktadır. İlk olarak, bu haklara yapılan müdahalenin yasa ile öngörülüp öngörülmediğini tespit etmektedir. Eğer müdahale yasa ile öngörülmüşse Mahkeme, müdahalenin bu maddelerin 2. fıkralarında belirtilen meşru amaçlardan birine yönelik olup olmadığını değerlendirmektedir. Yasa ile öngörülmeye ve meşru bir amaca yönelik olma kriterlerini sağlayan bir davada AİHM, son olarak, müdahalenin demokratik toplumda gerekli olup olmadığını tespitini yapmaktadır. Demokratik toplumda gereklilik kriteri de yine üç aşamada yapılmaktadır. İlk olarak, müdahalenin sosyal bir ihtiyaca cevap verip vermediği; ikinci olarak, hak ve özgürlüğün sınırlandırılması haklı göstermek için ulusal makamlar tarafından öne sürülen gerekçelerin yerinde ve yeterli olup olmadığı ve son olarak, orantılılık ilkesine uyulup uyulmadığı incelenmektedir.

AİHM, yukarıda belirtilen Sözleşme hükümleri ile ilgili davalarda dar yorum metodunu müdahalenin demokratik toplumda gereklilik kriteri altında orantılılık incelemesini yaparken uygulamaktadır. Orantılılık incelemesinde çatışan haklar (hak ve özgürlükleri ihlal edilen kişilerin şahsi çıkarı ile toplumun veya üçüncü kişilerin çıkarları) arasında bir denge kurma yoluna gidilmektedir. Kural ve istisnalar arasında yapılan makul denge kurma işleminde, dar yorum metodunun uygulanması sınırlama nedeninin niteliğine göre değişmektedir. Başka bir deyişle, AİHM içtihatlarında bazı sınırlama nedenleri diğerlerine göre daha geniş yorumlanmaktadır.

Bu bağlamda, dar yorum açısından Sözleşme'nin 8, 9, 10 ve 11. maddelerinin 2. fıkralarında öngörülen sınırlama nedenlerinin kamu yararına veya kişisel yarara yönelik olup olmaması önemlidir. Kişisel yarara yönelik olan sınırlama nedenleri kamu yararına yönelik sınırlama nedenlerine oranla daha dar bir şekilde yorumlanmaktadır. Kamu yararına yönelik sınırlama nedenleri arasında ulusal güvenlik, ülkenin ekonomik refahı, ülke bütünlüğü, kamu düzeni, genel sağlık ve ahlak ile suçluluğun önlenmesi sayılabilir. Buna karşın, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi ile yargı erkinin yetki ve

tarafsızlığının güvence altına alınması kişisel çıkarlara yönelik sınırlama nedenleri olarak kabul edilmektedir⁵².

Bu meşru amaçlar çok sayıda davada savunmacı devletler tarafından 8. ile 11. maddeleri arasında belirtilen hakların sınırlanmasında öne sürülmektedir. Hatta devletler çoğu zaman birden fazla meşru amacın sınırlamanın temelinde yattığını belirtmektedir⁵³. Yukarıda belirtilen sınırlama nedenlerini ayrı ayrı her davada incelemek bu çalışmanın kapsamını aşacağından her meşru amaç için kısa birer örnek vermek yerinde olacaktır. Ulusal güvenlik nedeniyle gizli takip yapılması ve kötüye kullanma durumunda mevzuatta yeteri kadar güvencenin olması halinde Sözleşme ihlal edilmemektedir⁵⁴. Alacağı devlet yardımı kapsamında bir kişinin tıbbi bilgilerinin sigorta kurumuna bildirilmesi ülkenin ekonomik refahı meşru amacına yöneliktir ve kendisinin özel hayatına yapılan müdahale ulaşılmak istenen amaç ile orantılıdır⁵⁵. Kamu sağlığı nedeniyle evde doğum yaparken hemşire yardımından faydalanma talebinin reddedilmesi Sözleşmeye aykırı değildir⁵⁶. Ayrıca kişinin halkı kin ve düşmanlığa tahrikten dolayı mahkûm edilmesi devletin toprak bütünlüğünün korunması meşru amacına yöneliktir⁵⁷. Aynı şekilde, bir mahkûmun yazışmalarının kontrol edilmesi kamu düzenine ve suç işlenmesinin önlenmesi meşru amaçlarına⁵⁸, çocuklara yönelik müstehcen bilgiler içeren yayımların yasaklanması genel ahlakın korunması meşru amacına⁵⁹, başkalarına ait vergi beyanlarının ifşa edilmesi başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi meşru amacına⁶⁰ ve mahkemeyi eleştirmekten dolayı mahkum olma yargı erkinin

⁵² GREER Steven, **Les exceptions aux articles 8-11 de la Convention européenne des Droits de l'Homme**, Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1997, s. 18. Yazara göre, yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması sınırlama nedeni, Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamındaki davalarda tarafların kullandığı ifadelerle ilgili olduğu için, kişisel çıkar kapsamında değerlendirilmelidir.

⁵³ Birçok karar arasından, örnek olarak bkz., *T. P ve K. M./Birleşik Krallık*, 10 Mayıs 2001 tarihli karar, no 28945/95, § 69. Bu davada, öne sürülen meşru amaçlar şunlardır: sağlık ve ahlakın korunması ile başkalarının hak ve özgürlükleri.

⁵⁴ AİHM, *Klass ve diğerleri/Almanya*, 6 Eylül 1978 tarihli karar, no 5029/71.

⁵⁵ AİHM, *M.S./İsviçre*, 27 Ağustos 1997 tarihli karar, no 20837/92.

⁵⁶ AİHM, *Dubská ve Krejzová/Çek Cumhuriyeti*, 15 Kasım 2016 tarihli karar, no 28859/11 ve 28473/12.

⁵⁷ AİHM, *Ceylan/Türkiye*, 8 Temmuz 1999 tarihli karar, no 23556/94, § 28.

⁵⁸ AİHM, *Campbell/Birleşik Krallık*, 25 Mart 1993 tarihli karar, no 13590/88, § 41.

⁵⁹ AİHM, *Handyside/Birleşik Krallık*, 7 Aralık 1976 tarihli karar, no 5493/72, § 46.

⁶⁰ AİHM, *Fressoz ve Loire/Fransa*, 29 Ocak 1999 tarihli karar, no 29183/95, § 43.

yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması meşru amacına⁶¹ yönelik olarak yapılmaktadır.

Mahkeme içtihatlarından Sözleşme'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen « ahlak » kavramının diğer sınırlama nedenlerine göre geniş yorum metoduna tabi tutulduğu sonucuna varmak mümkündür. Sanatçılara tanınan geniş ifade özgürlüğüne rağmen⁶², meşru amaç « ahlak » olması durumunda, bu sınırlama nedeni geniş yorumlanmaktadır. Bu konuda, *Handyside*, *Müller*, *Otto-Preminger-Institut*, *Wingrove* ve *I. A.* kararları örnek olarak gösterilebilir⁶³. Bunun nedeni, bu meşru amaç söz konusu olduğu zaman devletlerin takdir yetkisinin geniş olarak kabul edilmesidir⁶⁴.

B. SINIRLAMA NEDENLERİNDE DEVLETLERİN TAKDİR YETKİSİNİN GENİŞLİĞİ VE DAR YORUM METODU

Takdir yetkisi kavramı, taraf devletlerin hukuk sistemlerini ve hassasiyetlerini dikkate alma ile davalarda doğrudan doğruya taraflarla muhatap olan ulusal yargı organlarının kararlarına saygının bir sonucudur. Sözleşme metninde ve Sözleşme'nin hazırlık çalışmalarında ifadesini bulmayan bu kavram, tamamen içtihatlarla oluşturulmuş bir ilkedir. Taktir yetkisi teorisi ilk defa eski Komisyon tarafından *Yunanistan/Birleşik Krallık*⁶⁵ davasında uygulanmış ve sonrasında AİHM kararlarında sistematik olarak yer edinmiştir. Bu teori özellikle Sözleşme'nin 8. ile 11. maddeleri arasındaki haklar ve Sözleşmeye Ek 1 Nolu Protokol ile güvence altına alınan haklarla ilgili uyumsuzluklarda uygulanmaktadır. Mutlak haklar ile

⁶¹ AİHM, *Morice/Fransa*, 23 Nisan 2015 tarihli karar, no 29369/10, § 143.

⁶² Eski Komisyon bu geniş korumayı şu şekilde açıklamaktadır : « [İfade] özgürlüğünün kullanımı demokratik toplumda esaslı bir öneme sahiptir. Nitekim demokratik olmayan toplumlarda bir taraftan sanatsal çalışmalar yapma özgürlüğü ve diğer taraftan sanatsal eserleri yayma özgürlüğü çok sayıda kısıtlamalara maruz kalmaktadır. Sanatsal çalışmalarında sanatçı, sadece dünyaya kendi bakış açısını değil, ama aynı zamanda yaşadığı toplum ile ilgili fikirlerini de ifade etmektedir. İşte bu bağlamda, sanatsal ifadeler kamuoyunun oluşmasına [...] katkı sunmaktadır. Sanatsal ifadeler ayrıca, halkın kendi döneminin önemli sorunlarıyla yüzyüze gelmesini sağlamaktadır » (AİHK, *Müller ve diğerleri/İsviçre*, 8 Ekim 1986 tarihli rapor, no 10737/84, § 70).

⁶³ AİHM, *Müller ve diğerleri/İsviçre*, 24 Mayıs 1988 tarihli karar, no 10737/84, § 33 ; *Otto-Preminger-Institut/Avusturya*, 20 Eylül 1994 tarihli karar, no 13470/87, § 48 ; *Wingrove/Birleşik Krallık*, 22 Ekim 1996 tarihli karar, no 17419/90, § 27 ve *İ. A. /Türkiye*, 13 Eylül 2005 tarihli karar, no 42571/98, § 20.

⁶⁴ KILINÇ, ss. 92-104 ve s. 427.

⁶⁵ AİHK, *Yunanistan/Birleşik Krallık*, 8 Temmuz 1959 tarihli rapor, n° 299/57.

askıya alınamayacak haklarda devletlerin takdir yetkisi söz konusu değildir⁶⁶.

Devletlerin takdir yetkisinin geniş olduğu durumlarda sınırlama nedeni geniş yoruma tabi tutulmaktadır. Bu nedenle takdir yetkisi kavramı, sınırlama nedenlerinin dar yorumlanması ilkesinin istisnasını oluşturmaktadır. İfade özgürlüğünün sınırlama nedeni olan « ahlak » kavramı ve bu kavramın yukarıda belirtilen davalarda uygulanma biçimi bu tespiti teyit etmektedir. Gerçekten de *Handyside, Müller, Otto-Preminger-Institut, Wingrove* ve *I. A.* davalarında Mahkeme, Avrupa'da tek bir ahlak kavramından bahsetmenin mümkün olmamasından ve Avrupa Konseyi'ne üye taraf devletlerde bu konuda farklılıklar olmasından dolayı, devletlerin geniş bir taktir yetkisine sahip olduğu sonucuna varmıştır⁶⁷.

Bu davalarda takdir yetkisinin geniş bir şekilde uygulanarak dar yorum metoduna istisna olarak ortaya çıkması Fransız doktrini tarafından ele alınmış ve eleştirilmiştir. Eleştirilerin çoğu takdir yetkisi kavramının belirsiz olmasına⁶⁸ ve davalarda farklı şekilde uygulamasına yöneliktir⁶⁹. Doktrine göre, takdir yetkisinin geniş olarak tanınması, haklar arasında yapılacak denge kurma işleminde orantılılık ilkesinin sembolik bir şekilde uygulanması anlamına gelmektedir⁷⁰. Doktrin ayrıca, taktir yetkisi kavramının uyumlu ve öngörülebilir bir şekilde uygulanmadığını belirtmektedir⁷¹. Bu eleştiriler, Sözleşmeye Ek 15 Nolu Protokol'ün hazırlanmasından önce yapılmıştır. Bu protokolün yürürlüğe girmesi ile

⁶⁶ GREER Steven, **La marge d'appréciation : Interprétation et pouvoir discrétionnaire dans le cadre de la Convention européenne des Droits de l'Homme**, Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1997, s. 5.

⁶⁷ Mahkeme bu durumu *Mouvement raëlien suisse/İsviçre* (13 Temmuz 2012 tarihli karar, no 16354/06, § 61) kararında teyit etmiştir.

⁶⁸ WACHSMANN Patrick, « Une certaine marge d'appréciation, considérations sur les variations du contrôle européen en matière de liberté d'expression », in **Les droits de l'homme au seuil du troisième millénaire**, Mélanges en hommage à Pierre LAMBERT, Bruxelles, Bruylant, 2000, s. 1024.

⁶⁹ COHEN-JONATHAN Gérard, « Article 10 », in PETITI L.-E. & DECAUX E. & IMBERT P.-H., **La Convention Européenne des Droits de l'Homme, Commentaire article par article**, 2ème éd., Paris, Economica, 1999, s. 408.

⁷⁰ VOYATZIS, s. 271.

⁷¹ SUDRE Frédéric *vd*, **Les grands arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme**, 4. baskı, Paris, Puf, 2007, s. 83 ve GREER Steven, **La marge d'appréciation : Interprétation et pouvoir discrétionnaire dans le cadre de la Convention européenne des Droits de l'Homme**, ss. 5-6.

takdir yetkisi kavramı Sözleşme metnine geçen bir ilke haline gelecek ve bu kavrama yönelik eleştiriler de başka bir boyut alacaktır⁷².

Takdir yetkisi kavramının geniş veya dar olarak yorumlanmasının davadaki sınırlama nedenine bağlı olduğunu Fransız doktrini kabul etmektedir. SUDRE sınırlama nedenlerini objektif ve sübjektif olarak ayırdıktan sonra, sübjektif sınırlama nedenlerine oranla objektif sınırlama nedenlerinde devletlerin taktir yetkisinin daha dar olduğunu belirtmektedir. Yazar, objektif sınırlama nedeni olarak *Sunday Times* davasında öne sürülen yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması meşru amacını örnek göstermesine karşın, sübjektif sınırlama nedeni olarak *Handyside* davasında öne sürülen ahlak meşru amacını saymaktadır⁷³.

Ayrıca, sınırlama nedeni konusunda taraf devletlerde konsensüs olup olmaması taktir yetkisinin dar veya geniş olması açısından önemlidir. Sınırlama nedeni konusunda konsensüs varsa devletlerin taktir yetkisi dar; buna karşın bu konuda bir konsensüs yoksa taktir yetkisi genişir⁷⁴. Taktir yetkisi ile sınırlamanın dar yorumu arasındaki ilişki dikkate alındığında, taraf devletlerde konsensüs olan sınırlama nedenlerine dar yorum metodu uygulandığı halde, konsensüs olmayan sınırlama nedenlerine bu metodun uygulanmadığı veya daha yumuşak bir şekilde uygulandığı sonucuna varmak mümkündür.

Bununla birlikte, devletin pozitif yükümlülüğünün olduğu davalarda sınırlamanın dar yorumu ilkesinin söz konusu olup olmadığı sorusu üzerinde durmakta fayda vardır. Sınırlamanın dar yorumu ilkesinin sınırlama nedeninin niteliğine göre değiştiği ve sınırlama nedenine göre devletin takdir yetkisinin dar veya geniş olduğu yukarıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Ancak bu durum devletin kişilerin hak ve özgürlüklerine müdahale etmeme negatif yükümlüğü ile ilgilidir. Bu yükümlülük ile ilgili davalarda yukarıda açıklanan denetim mekanizması (sınırlamanın yasa ile öngörülmesi, meşru bir amaca yönelik olması ve demokratik toplumda

⁷² Bu Protokolün İngilizce ve Fransızca metinlerine AİHM'nin resmi internet sitesi üzerinden erişilebilir: https://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_15_ENG.pdf ve https://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_15_FRA.pdf. Son erişim tarihi 12.4.2020.

⁷³ SUDRE *Frédéric vd.*, s. 81.

⁷⁴ *İbidem*, ss. 81-83. Bu durumun istisnasını oluşturan davaların varlığını gözlemlemek mümkündür. Örnek olarak AİHM, *Christine Goodwin/Birleşik Krallık* davasında (11 Temmuz 2002 tarihli karar, no 28957/95, § 85), transseksüellere evlenme hakkı verilmesi konusunda taraf devletlerde konsensüs olmamasını dikkate almaktan çok, bu konuda uluslararası alandaki yeni gelişmeleri gözönüne alarak Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

gerekli olması) uygulanır ve çatışma halinde olan hak ve özgürlükler ile bunların sınırlama nedenleri arasında denge kurma işlemi yapılır.

Ancak pozitif yükümlülük ile ilgili davalarda sözleşmeye uygunluk denetimi farklı olmaktadır. Pozitif yükümlülük ile ilgili davalarda, Sözleşme ile korunan hak ve özgürlüklere yapılan müdahaleler kamu makamları tarafından değil, 3. kişiler tarafından yapıldığı için Mahkeme, sadece orantılılık ilkesi gereğince haklar arasında denge kurma yoluna gitmektedir. Başka bir deyişle, Sözleşme'nin 8. ile 11. maddeleri arasında korunan hak ve özgürlüklere yapılan müdahalelerin yasa ile öngörülüp öngörülmediği ve bu müdahalelerin 2. fıkralarda belirtilen meşru amaçlara yönelik olup olmadığı incelemesi yapılmamaktadır⁷⁵. Dolayısıyla sınırlama nedenleri söz konusu olmadığı için sınırlamanın dar yorumu ilkesinin devletin pozitif yükümlülüğü ile ilgili davalarda uygulanması söz konusu değildir.

AİHM içtihatlarında, pozitif yükümlülük ile ilgili davalarda sınırlamanın dar metodu ilkesinden çok, hakların geniş yorumu ilkesi uygulanmaktadır⁷⁶. Aslında bu iki ilke birbirine tamamen bağlıdır ve birbirini tamamlamaktadır; hatta sınırlamanın dar yorumu ilkesinin hakların geniş yorumu ilkesinin bir sonucu olduğunu da söylemek mümkündür. Nitekim her iki yorum ilkesinin uygulanması aynı amaca hizmet etmektedir: Sözleşme ile korunan hak ve özgürlüklerin etkili ve somut bir şekilde korunmasının sağlanması⁷⁷.

Pozitif yükümlülük ile ilgili davalarda, hak ve özgürlüğe müdahale 3. kişiler tarafından yapıldığı için, devlete geniş bir taktir yetkisi tanınmaktadır. Bu taktir yetkisi orantılılık incelemesinde dikkate alınmaktadır⁷⁸. AİHM Sözleşme'nin ihlal edilip edilmediğini tespit etmek için, kamu makamlarının Sözleşme ile korunan hak ve özgürlüklere 3. kişiler tarafından müdahale edildiğini bilip bilmediklerini; bilmeleri halinde bu hak ve özgürlükleri korumak için gerekli tedbirleri alıp almadıklarını incelemektedir⁷⁹. Kamu makamları, söz konusu müdahaleyi biliyorlarsa

⁷⁵ KILINÇ, ss. 131 ve 132.

⁷⁶ AİHM, *Djavid An/Türkiye*, 20 Mart 2003 tarihli karar, no 20652/92, § 56 ve *Özgür Gündem/Türkiye*, 16 Mart 2000 tarihli karar, no 23144/93, § 50.

⁷⁷ AİHM, *Loizidou/Türkiye*, 23 Mart 1995 tarihli karar, no 15318/89, § 72. Ayrıca bkz., MURZEA Cristinelm, « The European Court of Human Rights and Its Theories of Interpreting the European Convention of Human Rights », *Bulletin of the Transilvania University of Braşov*, Vol. 5 (54), No. 1, 2012, s. 144.

⁷⁸ AİHM, *Rees/Birleşik Krallık*, 17 Ekim 1986 tarihli karar, no 9532/81, § 37.

⁷⁹ Bu iki kriter ilk defa yaşam hakkının söz konusu olduğu *Osman/Birleşik Krallık* davasında (28 Ekim 1998 tarihli karar, § 116) uygulanmıştır ve sonrasında Sözleşme ile korunan tüm hakları kapsayacak bir şekilde genişletilmiştir.

veya bilmeleri gerekiyorsa ve buna rağmen gerekli tedbirleri almamışlarsa, Sözleşmeyi ihlal etmiş sayılırlar⁸⁰.

Son olarak, Sözleşme metninde düzenlenmeyen ama içtihatlarla ortaya çıkan haklar⁸¹ ile Sözleşme metninde sınırlama nedeni belirtilmeyen ama sınırlamaya tabi haklara⁸² getirilen sınırlama nedenlerinin dar yorum metoduna tabi olup olmadığı sorusu üzerinde durmak gerekmektedir. Mahkeme bu haklarla ilgili olarak, « zımni sınırlamalardan (*implied limitations/limitations implicites*) » bahsetmektedir. Doktrin, bu zımni sınırlamalar kavramının, Sözleşme’de düzenlenen hakların dar yorumlanması ile aynı anlama geldiğini belirtmektedir⁸³. Ancak bu tespite katılmak mümkün değildir, zira bu tür sınırlamalar karşısında AİHM, Sözleşme’ye uygunluk denetimi yaparken orantılılık ilkesi bağlamında hakkın özü kavramını (*very essence of the right/substance mème du droit*)⁸⁴ dikkate alır. Bu zımni sınırlamalar hakkın özüne zarar vermişse, bu durumda Sözleşme ihlal edilmiştir. Dolayısıyla hakkın özüne zarar gelmesini engelleyerek AİHM’in zımni sınırlamaları ayrı tutmadığını, bilakis diğer sınırlama nedenleri gibi dar yorum metoduna tabi tuttuğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Mahkeme içtihatlarına göre, sınırlamanın dar yorumu metodu Sözleşme ile korunan ve mutlak olmayan tüm hak ve özgürlüklere uygulanmaktadır. Bu metod Sözleşme sisteminde genel anlamda kabul edilen ve Mahkeme içtihatlarıyla detaylandırılmış bir ilke haline gelmiştir. Ancak, yukarıda açıklandığı gibi bu ilke, askıya alınabilen haklara getirilen sınırlamalara daha katı bir şekilde uygulanmaktadır. Bununla birlikte, aynı Sözleşme

⁸⁰ Pozitif yükümlülüğün Sözleşme sisteminde kabul edilmesi dahi Sözleşme’nin dinamik ve geniş bir yorumunun bir sonucudur. Gerçekten de Sözleşme metni sadece negatif yükümlülüğü öngörmekte ve devletlere hak ve özgürlüklere müdahalede bulunmasını yasaklamaktadır. Pozitif yükümlülük içtihatlarla kabul edilmiş ve geliştirilmiş bir durumdur (SUDRE Frédéric, « Les « obligations positives » dans la jurisprudence européenne des droits de l’homme », *RTDH*, 1995, n° 23, pp. 363-366).

⁸¹ Bkz. dipnot 10.

⁸² Bkz. dipnot 12.

⁸³ CHRISTOFFERSEN Jonas, **Fair Balance : Proportionality, Subsidiarity and Primarity in the European Convention on Human Rights**, Martinus Nijhof Publishers, International Studies in Human Rights, Leiden/Boston, 2009, s. 78.

⁸⁴ Birçok karar arasından Türkiye ile ilgili olması bakımından, bkz., AİHM, *Bakan/Türkiye*, 12 Haziran 2007 tarihli karar, no 50939/99, § 66 ve *Yumak ve Sadak/Türkiye*, 8 Temmuz 2008 tarihli karar, no 10226/03, § 109 ve § 118.

maddesi ile ilgili davalarda da bu ilkenin uygulanması farklı olabilmektedir. Bu farklılık korunan hak ve özgürlüğün kullanılma biçimine göre değişebileceği gibi, sınırlama nedeninin niteliğine göre de değişebilir.

Sınırlama nedeninin olmadığı pozitif yükümlülük ile ilgili davalarda, sınırlamanın dar yorumu ilkesinden çok, Sözleşme'deki hakların geniş yorumu ilkesinin uygulandığı görülmektedir. Bu iki ilkenin birbirine bağlı olduğu ve birbirini tamamladığı tartışmasızdır. Kaldı ki, pozitif yükümlülüğün kendisi Sözleşme'nin geniş bir şekilde yorumlanması ilkesinin bir sonucudur. Ancak, gerek pozitif yükümlülük olsun gerekse negatif yükümlülük olsun bir çok davada devletlerin taktir yetkisi kavramı ile karşılaşılmaktadır. Peki Sözleşmeye Ek 15 Nolu Protokol ile Sözleşme metnine girecek olan taktir yetkisi kavramının Sözleşme sisteminde genel bir sınırlama olarak kabul edilmesi mümkün müdür ?

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- CHRISTOFFERSEN Jonas, **Fair Balance : Proportionality, Subsidiarity and Primarity in the European Convention on Human Rights**, Martinus Nijhof Publishers, International Studies in Human Rights, Leiden/Boston, 2009.
- GREER Steven, **Les exceptions aux articles 8-11 de la Convention européenne des Droits de l'Homme**, Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1997.
- La marge d'appréciation : Interprétation et pouvoir discrétionnaire dans le cadre de la Convention européenne des Droits de l'Homme**, Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1997.
- HARRİS David, O'BOYLE Michael, Ed Bates, Carla Buckley, **Law of the European Convention on Human Rights**, 2. baskı, Oxford University Press, Oxford, 2009.
- RENUCCI Jean-François, **Introduction générale à la Convention européenne des Droits de l'Homme**, Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2005
- SUDRE Frédéric *vd*, **Les grands arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme**, 6 baskı, Puf, Paris, 2011.

TEZLER

- DUCOULOMBIER Peggy, **Les conflits de droits fondamentaux devant la Cour européenne des droits de l'Homme**, Kamu hukuku Doktora Tezi, Strasbourg Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2008.

- KILINÇ Ümit, **La liberté d'expression en Turquie à l'épreuve de la Convention européenne des droits de l'Homme**, Uluslararası Kamu Hukuku Doktora Tezi, Strasbourg Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2009.
- VOYATZIS Panoyatis, **La Cour européenne des droits de l'homme et la liberté d'expression**, Kamu hukuku Doktora tezi, Paris Üniversitesi I - Panthéon Sorbonne, 1999.

MAKALELER

- COHEN-JONATHAN Gérard, « Article 10 », in PETITI L.-E. & DECAUX E. & IMBERT P-H., **La Convention Européenne des Droits de l'Homme, Commentaire article par article**, 2ème éd., Paris, Economica, 1999, ss. 365-408.
- MURZEA Cristinelm, « The European Court of Human Rights and Its Theories of Interpreting the European Convention of Human Rights », *Bulletin of the Transilvania University of Braşov*, Vol. 5 (54), No. 1, 2012, ss. 141-148.
- SUDRE Frédéric, « Les « obligations positives » dans la jurisprudence européenne des droits de l'homme », *RTDH*, 1995, n° 23, ss. 363-384.
- TINÇ Mehmet, « Règles, exceptions, paradigmes, transgressions et cohérence du droit », **Travaux & documents, Université de La Réunion**, Faculté des lettres et des sciences humaines, 2012, ss. 133-140.
- TOUILLER Marc, « L'interprétation stricte de la loi pénale et l'article 7 de la Convention européenne des droits de l'Homme », *RDLF*, 2014, n°08.
- WACHSMANN Patrick, « Une certaine marge d'appréciation, considérations sur les variations du contrôle européen en matière de liberté d'expression », in **Les droits de l'homme au seuil du troisième millénaire**, Mélanges en hommage à Pierre LAMBERT, Bruxelles, Bruylant, 2000, ss. 1016-1042.

AİHM KARARLARI (tarih sırasına göre)

- De Wilde, Ooms ve Versyp/Belçika*, 18 Haziran 1971 tarihli karar, no 2832/66, 2835/66, 2899/66.
- Golder/Birleşik Krallık*, 21 Şubat 1975 tarihli karar, no 4451/70.
- Handyside/Birleşik Krallık*, 7 Aralık 1976 tarihli karar, no 5493/72.
- Klass ve diğerleri/Almanya*, 6 Eylül 1978 tarihli karar, no 5029/71
- Sunday Times/Birleşik Krallık*, 26 Nisan 1979 tarihli karar, n° 6538/74.
- Winterwerp/Hollanda*, 24 Ekim 1979 tarihli karar, no 6301/73.
- Guzzardi/İtalya*, 6 Kasım 1980 tarihli karar, no 7367/76.
- Barthold/Almanya*, 25 Mart 1985 tarihli karar, no 8734/79.
- Lingens/Aviusturya*, 8 Temmuz 1986 tarihli karar, no 9815/82.
- Rees/Birleşik Krallık*, 17 Ekim 1986 tarihli karar, no 9532/81.

- Müller ve diğerleri/İsviçre, 24 Mayıs 1988 tarihli karar, no 10737/84.
- Markt intern Verlag GmbH ve Klaus Beermann/Almanya, 20 Kasım 1989 tarihli karar, no 10572/83.
- Observer ve Guardian/Birleşik Krallık, 26 Kasım 1991 tarihli karar, no 13585/88.
- Sunday Times/Birleşik Krallık (no 2), 26 Kasım 1991 tarihli karar, no 13166/87.
- Funke/Fransa, 25 Şubat 1992 tarihli karar, no 10828/84.
- Castells/İspanya, 23 Nisan 1992 tarihli karar, no 11798/85.
- Campbell/Birleşik Krallık, 25 Mart 1993 tarihli karar, no 13590/88.
- Casado Coca/İspanya, 24 Şubat 1994 tarihli karar, no 15450/89.
- Otto-Preminger-Institut/Avusturya, 20 Eylül 1994 tarihli karar, no 13470/87.
- Jersild/Danimarka, 23 Eylül 1994 tarihli karar, no 15890/89.
- Loizidou/Türkiye, 23 Mart 1995 tarihli karar, no 15318/89.
- Prager ve Oberschlick/Avusturya, 26 Nisan 1995 tarihli karar, no 15974/90.
- McCann ve diğerleri/Birleşik Krallık, 27 Eylül 1995 tarihli karar, no 18984/91.
- Akdivar ve diğerleri/Türkiye, 16 Eylül 1996 tarihli karar, no 21893/93.
- Wingrove/Birleşik Krallık, 22 Ekim 1996 tarihli karar, no 17419/90.
- M.S./İsviçre, 27 Ağustos 1997 tarihli karar, no 20837/92.
- Andronicou ve Constantinou/Kıbrıs, 9 Ekim 1997 tarihli karar, no 25052/94.
- Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve diğerleri/Türkiye, 30 Ocak 1998 tarihli karar, no 19392/92.
- Sosyalist Parti ve diğerleri/Türkiye, 25 Mayıs 1998 tarihli karar, no 21237/93.
- Incal/Türkiye, 9 Haziran 1998 tarihli karar, no 22678/93.
- Sidiropoulos ve diğerleri/Yunanistan, 10 Temmuz 1998 tarihli karar, no 26695/95.
- Fressoz ve Loire/Fransa, 29 Ocak 1999 tarihli karar, no 29183/95.
- Matthews/Birleşik Krallık, 18 Şubat 1999 tarihli karar, no 24833/94.
- Başkaya ve Okçuoğlu/Türkiye, 8 Temmuz 1999 tarihli karar, no 23536/94 ve 24408/94.
- Ceylan/Türkiye, 8 Temmuz 1999 tarihli karar, no 23556/94.
- Karataş/Türkiye, 8 Temmuz 1999 tarihli karar, no 23168/94.
- Nilsen ve Johnsen/Norveç, 25 Kasım 1999 tarihli karar, no 23118/93.

- Özgürlük de Demokrasi Partisi (ÖZDEP)/Türkiye*, 18 Aralık 1999 tarihli karar, no 23885/94.
- Özgür Gündem/Türkiye*, 16 Mart 2000 tarihli karar, no 23144/93.
- Witold Litwa/Polonya*, 4 Nisan 2000 tarihli karar, no 26629/95.
- Rotaru/Romanya*, 5 Nisan 2000 tarihli karar, no 28341/95.
- Jerusalem/Avusturya*, 27 Şubat 2001 tarihli karar, no 26958/95.
- T. P ve K. M./Birleşik Krallık*, 10 Mayıs 2001 tarihli karar, no 28945/95.
- Christine Goodwin/Birleşik Krallık*, 11 Temmuz 2002 tarihli karar, no 28957/95.
- Yalçın Küçük/Türkiye*, 5 Aralık 2002 tarihli karar, no 28493/95.
- Refah Partisi ve diğerleri/Türkiye*, 13 Şubat 2003 tarihli karar, no 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98.
- Djavid An/Türkiye*, 20 Mart 2003 tarihli karar, no 20652/92.
- Türkiye Sosyalist Partisi/Türkiye*, 12 Kasım 2003 tarihli karar, no 26482/95.
- Gündüz/Türkiye*, 4 Aralık 2003 tarihli karar, no 35071/97.
- Perez/Fransa*, 12 Şubat 2004 tarihli karar, n° 47287/99.
- Gorzelik ve diğerleri/Polonya*, 17 Şubat 2004 tarihli karar, no 44158/98.
- Amihalachioaie/Moldova*, 20 Nisan 2004 tarihli karar, no 60115/00.
- Makaratsiz/Yunanistan*, 20 Aralık 2004 tarihli karar, no 50385/99.
- Karademirci ve diğerleri/Türkiye*, 25 Ocak 2005 tarihli karar, no 37096/97 ve 37101/97.
- Alınak/Türkiye*, 29 Mart 2005 tarihli karar, no 40287/98.
- İ. A. /Türkiye*, 13 Eylül 2005 tarihli karar, no 42571/98.
- Giniewski/Fransa*, 31 Ocak 2006 tarihli karar, no 64016/00.
- Parti populaire démocrate-chrétien/Moldova*, 16 Şubat 2006 tarihli karar, no 28793/02.
- Tüm Haber Sen ve Çınar/Türkiye*, 21 Şubat 2006 tarihli karar, no 28602/95.
- Saday/Türkiye*, 30 Mart 2006 tarihli karar, no 32458/96.
- Erbakan/Türkiye*, 6 Temmuz 2006 tarihli karar, no 59405/00.
- Linkov/Cek Cumhuriyeti*, 7 Aralık 2006 tarihli karar, no 10504/03.
- Bakan/Türkiye*, 12 Haziran 2007 tarihli karar, no 50939/99.
- Svyato-Mykhaylivska Paraftiya/Ukrayna*, 14 Haziran 2007 tarihli karar, no 77703/01.
- Parti nationaliste basque – Organisation régionale d'Iparralde/Fransa*, 7 Temmuz 2007 tarihli karar, no 71251/01.
- Bekir-Ousta ve diğerleri/Yunanistan*, 11 Ekim 2007 tarihli karar, no 35151/05.

- Bozgan/Romanya*, 11 Kasım 2007 tarihli karar, no 35097/02.
- Tourkiki Enosi Xanthis ve diğerleri/Yunanistan*, 27 Mart 2008 tarihli karar, no 26698/05.
- Yumak ve Sadak/Türkiye*, 8 Temmuz 2008 tarihli karar, no 10226/03.
- Soulas ve diğerleri/Fransa*, 10 Temmuz 2008 tarihli karar, no 15948/03.
- Emin ve diğerleri/Yunanistan*, 23 Temmuz 2008 tarihli karar, no 34144/05.
- Kayasu/Türkiye*, 13 Kasım 2008 tarihli karar, no 64119/00 ve 76292/01.
- Association de citoyens « Radko » ve Paunkovski/ Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya*, 15 Ocak 2009 tarihli karar, no 74651/01.
- Nolan ve K./Rusya*, 12 Şubat 2009 tarihli karar, no 2512/04.
- A. ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 19 Şubat 2009 tarihli karar, no 3455/05.
- Herri Batasuna et Batasuna/İspanya*, 30 Haziran 2009 tarihli karar, no 25803/04 ve 25817/04.
- Tebieti Mühafize Cemiyeti ve Israfilov/Azerbeycan*, 8 Ekim 2009 tarihli karar, no 37083/03.
- Frasik/Polonya*, 5 Ocak 2010 tarihli karar, no 22933/02.
- Branche de Moscou de l'Armée du Salut/Rusya*, 5 Ekim 2010 tarihli karar, no 72881/01.
- Giuliani ve Gaggio/İtalya*, 24 Mart 2011 tarihli karar, no 25458/02.
- Demir ve Baykara/Türkiye*, 12 Kasım 2011 tarihli karar, no 34503/97.
- Association Rhino/İsviçre*, 11 Ekim 2011 tarihli karar, no 48848/07.
- AGVPS-Bacău/Romanya*, 9 Kasım 2011 tarihli karar, no 19750/03.
- Mouvement raëlien suisse/İsviçre*, 13 Temmuz 2012 tarihli karar, no 16354/06.
- Velinov/Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya*, 19 Eylül 2013 tarihli karar, no 16880/08.
- Magyar Keresztény Mennonita Egyház/Macaristan*, 8 Nisan 2014 tarihli karar, no 70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12 ve 56581/12.
- Adefdromil/Fransa*, 2 Ekim 2014 tarihli karar, no 32191/09.
- Matelly/Fransa*, 2 Ekim 2014 tarihli karar, no 10609/10.
- İsmail Gezer/Türkiye*, 24 Mart 2015 tarihli karar, no 36807/07.
- Junta Rectora Del Ertzainen Nazional Elkartasuna (ER.N.E.)/İspanya*, 21 Nisan 2015 tarihli karar, no 45892/09.
- Morice/Fransa*, 23 Nisan 2015 tarihli karar, no 29369/10.
- Doğan Altun/Türkiye*, 26 Mayıs 2015 tarihli karar, no 7152/08.
- Union nationale turque ve Kungyun/Bulgaristan*, 8 Haziran 2016 tarihli karar, no 4776/08.
- Buzadji/Moldova Cumhuriyeti*, 5 Temmuz 2016 tarihli karar, no 23755/07.

- Dubská ve Krejzová/Çek Cumhuriyeti*, 15 Kasım 2016 tarihli karar, no 28859/11 ve 28473/12.
- Genov/Bulgaristan*, 23 Mart 2017 tarihli karar, no 40524/08.
- Metodiev/Bulgaristan*, 16 Haziran 2017 tarihli karar, no 58088/08.
- Vona/Macaristan*, 9 Temmuz 2017 tarihli karar, no 35943/10.
- Fondation Zehra ve diğerleri/Türkiye*, 10 Temmuz 2018 tarihli karar, no 51595/07.
- S. V. ve A./Danimarka*, 22 Ekim 2018 tarihli karar, no 35553/12, 36678/12 ve 36711/12.
- Altunkaynak/Türkiye*, 15 Ocak 2019 tarihli karar, no 12541/06.
- Fondation Mihr/Türkiye*, 5 Mayıs 2019 tarihli karar, no 10814/07.
- Mihalache/Romanya*, 8 Temmuz 2019 tarihli karar, no 54012/10.

AIHK RAPORLARI

- Yunanistan/Birleşik Krallık*, 8 Temmuz 1959 tarihli rapor, n° 299/57.
- Sunday Times/Birleşik Krallık*, 17 Mayıs 1977 tarihli rapor, n° 6538/74.
- Müller ve diğerleri/İsviçre*, 8 Ekim 1986 tarihli rapor, no 10737/84.

AB ADALET DİVANI KARARLARI

- Bouchereau*, 27 Ekim 1977 tarihli karar, no 30/77.
- Funke Medien NRW GmbH*, 29 Temmuz 2019 tarihli karar, no C-469/17.

FRANSA ANAYASA KONSEYİ KARARLARI

- 16 Temmuz 1996 tarihli karar, no 96-377.
- 5 Mayıs 1998 tarihli karar, no 98-399.

DiĞER

- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Medyada politik tartışma özgürlüğü ile ilgili deklarasyon (*Déclaration sur la liberté du discours politique dans les médias*), 12 Şubat 2004 tarihli 872. dayılı delegeler toplantısında kabul edilmiştir.